

Snorris Kvinder
 Jenny Jochens
 Towson State University

Når kvinder i dag reflekterer over den ubestridelige kendsgerning, at verdenshistorien og dens litteraturer har bevaret erindringen om langt flere indflydelsesrige mænd end kvinder, så trøster de sig ofte ved tanken om, at disse mænd var omgivet og ofte stærkt påvirket af en eller flere kvinder--en mor, søster, hustru, veninde, eller elskerinde. Den kvindelige indflydelse er ikke altid blevet anerkendt, den kan være vanskelig at påpege, og den var ikke i alle tilfælde for det bedste, men i dag er disse kvinder påskønnet af hele deres køn både for deres rolle i samtiden, og fordi de symboliserer kvinders betydningsfulde, men ofte skjulte rolle i alle samfund. Man kunne opregne en lang liste af sådanne par, men jeg skal indskrænke mig til enkelte navne: Sokrates og Diotima, Augustin og Monika, Abelard og Heloise, Hölderlin og Susette Gontard, Grundtvig og Constance Steensen-Leth, John Stuart Mill og Harriet Taylor, Nietzsche og Elizabeth, Verdi og Guiseppina Strepponi.

Hvis man ville søge efter et tilsvarende par i den oldnordiske verden, ville Snorri Sturluson være en naturlig kandidat. Som en rig og indflydelsesrig mand og en velkendt politiker havde han adgang til de højeste kredse i det islandske og norske samfund. Hans biografi gør det muligt at undersøge hans forhold til samtidige kvinder, og en analyse af hans forfatterskab vil give et indtryk af de kvindelige figurer der befolkede hans forestillingsverden.

* * * *

I en lille artikel i Jónas's festskrift har jeg samlet de karrige oplysninger som kilderne giver om kvinder i Snorris tilværelse, og jeg skal kortfattet opsummere resultaterne. Afgørende for en forståelse af Snorris

emotionelle liv er hans forhold til moderen, Guðný Bøðvarsdóttir. I 1181 rejste Sturla Þórðarson med den tre-årige Snorri fra den hjemlige gård i Hvammur i den nordlige del af landet til Oddi langt mod syd for at overlevere drengen til Jón Loftsson, der havde tilbudt at opfostre ham. Den old-islandske opfostring tilhører ikke det såkaldte "abandonneringsmønster", som psykohistorikere anser som typisk for middelalderens børneopdragelse. Ikke desto mindre må man undre sig over, hvilket indtryk adskillelse fra moderen gjorde på Snorri. Der er ingen oplysninger om gensidige besøg, og det er muligt, at han ikke så hende igen før han sit ægteskab i 1199.

Sverrir Tómasson har for nylig foreslået, at da Sturla fjernede Snorri fra hjemmet, ønskede han, ligesom europæiske fædre der sendte yngre sønner til et kloster, at reservere det meste af arven for de hjemmeblivende børn, i dette tilfælde Snorris to ældre legitime brødre. Det er naturligvis rigtigt, at den højt kultiverede atmosfære på Oddi fik en indflydelse på Snorris intellektuelle udvikling, der på mange måder svarede til, hvad en begavet ung mand ville have lært på et kloster i Europa. Men vi må samtidig formode, at en livslang asketisk klostertilværelse ville have haft en anden moralsk virkning end hvad Snorri lærte i de seksten år, han var del af Jóns store og støjende familie.

Det er således muligt, at Snorri kort efter sin ankomst var vidne til et dramatisk opgør mellem Jón og bishop Þorlákr (1178-93), forårsaget af biskoppens vrede over de huslige forhold på Oddi. Jóns kone stod utvivlsomt for husholdningen, men den indbefattede også Jóns elskerinde Ragnheiðr, Þorlákr's søster, med hvem Jón havde to børn. Alt ialt var Jón fader til otte børn med fem forskellige kvinder. Under sin opvækst havde Snorri også rige muligheder for at iagttage sine syv ældre fosterbrødres adfærd over for det

andet køn. To af dem (Sæmundr og Ormr) giftede sig aldrig, selv om de kunne have opnået de mest attråværdige kvinder i Norden, men de avlede mange børn med forskellige kvinder. Det er ikke mærkeligt, om Snorri senere efterlignede denne seksuelle opførsel, der synes at have været normal for de fleste islændske mænd.

Først var Snorri imidlertid nødt til at gifte sig. Da hans velgører Jón døde i 1197, blev han tvunget til at se sig om efter andre eksistensmuligheder, særligt da det viste sig, at hans moder havde borttødslet hans fædrene arv og gjort ham pengeløs. Det er muligt, at denne opdagelse skærpede en halvglemmt, men ætsende, bitterhed i hans sind forårsaget af, at hun havde overgivet ham til andre som barn. I hvert synes erkendelsen af den pekuniære situation in hvilken han befandt sig, at have markeret ham for livstid, selv om han senere etablerede et godt forhold til Guðný. Hun bestyrede således hans gård, mens han var i Norge, og døde hos ham i sin høje alderdom. Snorris ældre broder Þórðr hjalp ham ud af hans øjeblikkelige forlegenhed ved at arrangere et ægteskab mellem ham og Herðis, datter og eneste barn af Þórðrs egen elskerinde Hróðný og den meget rige Bersi. Guðný solgte land for at skaffe midler til den traditionelle brudesum for sin søn, og hun fejrede brylluppet på Hvammur. Der var tale om, at Snorri ville flytte ind med sin mor, men han vendte tilbage til Oddi med sin kone. Da Bersi døde i 1204, overtog han og Herðis hendes fædrene gård Borg. De unge mennesker var dog ikke lykkelige sammen trods finansiell sikkerhed og to børn, og Snorri flyttede væk i 1206.

På dette tidspunkt var han allerede involveret med andre kvinder. Snorris nevø, Sturla Þórðarson, beskrev ham senere som "en mand mest interesseret i at samle sig rigdomme" (inn mesti fjárgæzlumaðr) og "løsagtig

(fjøllyndr). Disse to egenskaber var tæt forbundet i Snorris personlighed. Den første havde forårsaget hans ægteskab, og den anden resulterede i tre illegitime børn med lige så mange udistingverede kvinder.

Den mest betydningsfulde kvinde i Snorris liv var imidlertid hans fosterniece Hallveig Ormsdóttir, med hvem han levede fra 1224 til hendes død i 1241. Hendes indflydelse skyldtes dog hverken de børn, hun gav ham (de døde som spæde), eller hans kærlighed for hende (han lo af hendes udseende, første gang han så hende og giftede sig ikke med hende efter sin kones død), men hendes rigdom. Da hendes mand og en onkel døde hurtigt efter hinanden, var hun i 1223 kommet i besiddelse af en enorm formue ansat til 800.000 ører. Det næste forår lavede Snorri en aftale med hendes svigerfader Þorvaldr, ifølge hvilken Snorri tilbød ægteskab mellem sin datter Ingibjörg og Þorvaldr's femten-årige søn Gizurr og erklærede sig villig til at finansiere Þorvaldrs drøm om at bygge et kloster med midler fra Hallveigs formue, hvis Þorvaldr ville overtale hende til at "dele sin formue med Snorri og flytte ind med ham".

Planen blev ført ud i livet øjeblikkeligt, og i næsten tyve år delte Hallveig seng og bord med Snorri, og han administrerede hendes kapital. Da hun blev syg og døde i 1241, erklærede han, at "det var det største tab for ham". Vi må håbe, at hans personlige sorg var ægte, men det er højst sandsynligt, at bekymringer over hendes formue, som han nu var forpligtet til at udlevere til to hendes sønner, vejede tungere. Da Snorri forhandlede forhandlingerne med sønnerne og i begyndelsen kun var villig til at udlevere "kostbarheder og bøger", allierede de sig med hans svigersøn Gizurr, hvis ægteskab med Ingibjörg forlængst var brudt sammen. (En skilsmisse fandt først sted senere.) Resultatet var, at Snorri blev dræbt in sin egen kælder kun to

måneder efter Hallveigs død af fem mænd, der handlede efter ordre fra Gizurr og Klængr, den ældste af Hallveigs sønner.

Snorri forsøgte at afværge det uafvendelige ved gentagne gange at beordre mændene til ikke at hugge ham ned, og det er umuligt ikke at have medlidenhed med ham i dette øjeblik. Men på den anden side ved vi, at Snorris broder havde advaret ham mod planen med Þorvaldr, og det er svært at undgå tanken, at det gik, som han havde fortjent. Det er også sørgeligt at notere, at Snorris egne fejlslag i kærlighed og ægteskab blev gentaget af alle hans børn, men også her må Snorri bære en stor del af ansvaret. Den nitten-åriges erkendelse af sin fattigdom og dens konsekvenser synes at have markeret hans karakter for livstid. At sammenhobe penge og ejendomme blev Snorris vigtigste mål, som han efterstræbte med alle midler, indbefattet sine børns ægteskabelige og reproduktive muligheder. I årene fra 1218 til 1232 var han travlt optaget af at arrangere sine fem børns ægteskaber, ikke med henblik på deres fremtid og lykke, men med tanke på sin egen øjeblikkelige gevinst, både politisk og finansielt. Når ægteskaberne--ikke overraskende--endte i skilsmisse, gav det ham blot muligheder for nye forbindelser.

Snorris håndtering af sønnen Jóns ægteskabsplaner er typisk og giver samtidig en antydning af grunden til hans opførsel. I 1229, da han var niogtyve, ønskede Jón, Snorris eneste legitime søn, at gifte sig, og han bad sin far om penge til brudesummen. Vi husker, at Guðný havde solgt land for at skaffe penge til Snorris brudesum, men nu beordrede Snorri sin søn til at afvente arven fra sin moder. Herdís var stadig i live på dette tidspunkt, og Jón opgav ægteskabet. I stedet bestemte han sig for at rejse udenlands. Det krævede også penge, men det lykkedes hans onkel Þórðr at skaffe midler fra arven fra Herdís's mor, Hróðný. Fyrrer år tidligere havde Hróðný været Þórðr's

elskerinde, men hun var også Jóns mormor, og man skulle mene, at Snorri selv kunne have skaffet sin søn denne sum. Snorri måtte betale dyrt for sin nærighed, som han i øvrigt fortrød, men for sent til at hindre sønnens afrejse. Jón døde to år senere i Norge efter et drukkent gilde. Da hans søster Ingibjörg fødte en søn, kort tid efter nyheden var nået til Island, opkaldte hun ham efter sin broder. Barnet døde imidlertid som spæd, og i den tredje generation fandtes Snorris gæner kun i en illegitim datterdatter.

I 1229 havde Jón udset Helga Sæmundardóttir som sin brud. Et år tidligere havde Snorri arrangeret et ægteskab mellem sin syvogtyve-årige datter Hallbera (hendes andet) og den tyve-årige Kolbeinn ungi, en mægtig høvding fra Nordlandet. Efter et års forløb var det klart for alle, at ægteskabet var mislykket; Hallbera blev syg og flyttede til sin mor på Borg. Så snart Kolbeinn hørte nyheden om hendes død i 1231, rejste han sydpå og giftede sig med Helga Sæmundardóttir. Det følgende år arrangerede Snorri et ægteskab mellem Kolbeinns søster Arnbjörg og sin uægte søn Órækja og styrkede derved forbindelsen med Kolbeinn. Det er sandsynligt, at Snorri, der var klar over Hallberas helbred, også kendte til Kolbeinns fremtidige planer angående Helga og derfor forhindrede Jóns ægteskab med hende.

Vi må konstatere, at i Snorris eget liv havde to kvinder spillet en rolle, hans kone Herdís og hans elskerinde Hallveig, men begge kun på grund af deres penge. Kønssattrå er utvivlsomt en biologisk konstant, og det er som bekendt vanskeligt at udpege og bedømme følelser i andre kulturer. Der er imidlertid intet, der tyder på, at Snorri var knyttet emotionelt eller intellektuelt hverken til disse to kvinder eller til de tre, der fødte hans uægte børn.

* * * *

Hvis Snorris følelsesliv synes uberørt af de kvinder, han traf, er der god grund til at vende sig til hans litterære produktion for at søge efter historiske og fiktive kvindelige figurer, som måtte have fascineret ham. I en artikel for et par år siden har jeg forsøgt at vise, at en analyse af hans mesterværk Heimskringla vil afdække et galleri af kvinder, grupperet tættest in den hedenske del af værket, hvis vigtigste funktion var at ægge mænd til blodige hævnakter. I Snorris øjne kan to betydningsfulde kampe, søslaget ved Svǫldr i året 1000 og slaget ved Stiklarstaðir i 1030, således forklares ved, i hvert fald delvis, at to par kvinder æggede deres mænd til hævn. I det første tilfælde var Sigríor stórráða og Þyri Haraldsdóttir bag Óláfr Tryggvasons nederlag, og i det andet falder ansvaret for Óláfrs helgis død på Sigríor Þórisdóttir og Sigríor Skjálgsdóttir. Det må straks siges, at Snorri ikke selv opfandt den æggende Hetzerin type. Hun eksisterede som bekendt både i eddadigtene og ældre historiske skrifter. Således havde Oddr munkr tidligere beskrevet Sigríor stórráða som en Hetzerin, men Snorri gjorde hendes æggende profil skarpere i sin version. Han var så fascineret af denne kvindetype, at han gav Sigríors navn og rolle til de to kvinder, som han mente var ansvarlige for Óláfr helgis død, men som ældre kilder kun havde tilskrevet en navnløs eksistens, og han skildrede flere andre kvinder på samme måde. At ægge mænd til hævn synes i Snorris øjne at have været den eneste rolle for kvinder i den hedenske tid.

Snorris mest detaljerede kvindeportræt er Gunnhildr konungamóðir, især hvis vi akcepterer hans forfatterskab af både Heimskringla og Egils saga. Gunnhildr var kong Eiríkr's hustru og mor til en række kongelige sønner og som sådan velkendt fra skjaldedigte og den tidlige latinske og nordiske historiografi. Hendes billede blev forstørret og udstyret med mange detaljer

i islændingesagaerne, de heroiske sagaer og den senere historiske litteratur, men kun Snorri udpenslede hendes æggende træk. I Egils saga hører vi hende flere gange ophidse Eiríkr med voldsomme ord, men uden resultat, men ifølge Heimskringla havde hun bedre held med sine sønner. Gunnhildr tilhørte en kvindetype, der ikke var ualmindelig blandt de germanske folk i det tiende århundrede i Europa, hvor primitive regeringsorganer var i færd med at vokse ud af politiske ledesers private husholdninger og familier. En kvinde i centrum af en indflydelsesrig familie kunne i lang tid anvende sin seksuelle tiltrækningskraft og sine verbale færdigheder til at skaffe sig magt ved at manipulere mændene omkring sig, særligt hvis hun udviklede den sidste egenskab i samme takt som den første svækkedes. Det er ikke mærkeligt, om Hetzerin-typen også fandtes i Norden, og det er sandsynligt, at Snorri har ramt en sand historisk åre ved at skildre Gunnhildr som en Hetzerin. Hans beundring for den aldrende Gunnhildr, der opnåede sine politiske mål ved at ægge sine sønner til handling, er åbenbar. Det er samtidig muligt, at en æggende kvinde i bund og grund chokerede og forfærdede Snorri, og at han derfor kunne bruge typen som en plausibel forklaring på politiske katastrofer. Det er desværre umuligt at pege på personer eller begivenheder i Snorris liv, der kunne forklare hans dobbelte betagelse, beundring og afsky, af Hetzerin-typen. Snorri var imidlertid ikke ene om sin fascination, og den æggende kvinde blev som bekendt den hyppigst forekommende type i islændingesagaerne. Det er klart, at Snorris rolle i dens udvikling er stor, og han må dele ansvaret for dens popularitet i denne genre, hvis forfattere utvivlsomt kendte his værk. Andre grunde kan anføres for typens popularitet, men det vil føre for vidt at komme ind på disse her.

* * * *

Vi skal i stedet vende os til Snorris mytiske og guddommelige kvinder, som vi træffer i hans Edda. Her har vi den fordel, at vi tit kan kontrollere Snorris ideer ved at sammenligne hans versioner med andre kilder. For eksempel, da Snorri--i Skáldskaparmál--fortalte historien om Iðunn, der mistede de kostbare æbler, som holdt guderne evigt unge, havde han forberedt læseren på den kommende katastrofe ved at inkludere en bemærkning fra Gangleri angående gudindens rolle. Da Gangleri tidligere--i Gylfaginning--havde fået at vide, at guderne havde betroet hende denne skat, undrede han sig over, om de måske havde givet hende for stort et ansvar. Det er vanskeligt at finde anden grund end Iðunns køn for denné bekymring. Mistanken var meningsløs, særligt fordi hun simpelthen blev narret af Loki på samme måde som mange af de mandlige guder. Historien er også omtalt af Þjóðólfr i digtet Haustrǫng, og selv om dets form--en beskrivelse af scener på et skjold--ikke egnede sig til inkludere Gangleris bemærkning, er det værd at notere at skjalden på ingen måde beskyldte Iðunn.

I andre tilfælde er det muligt at sammenligne historierne i Snorris prosa med de oprindelige versioner i eddapoesian. Det er tydeligt, at Snorri var meget lidt interesseret i kærlighedshistorier; enten forkortede han dem eller reducerede de kvindelige roller. Hans beskrivelse af Freyrs fortryllelse af Gerðr er således langt kortere, end hvad han kunne have lært i Skirnismál, og i den samme historie eliminerede han fuldstændigt den unge kvindes modstand mod guden. Han fandt ingen grund til at omtale Gunnlóðs sorg over Óðinns svig, som fortalt i Hávamál. Snorri giver værdifulde detaljer--kun fundet i hans Edda--angående de to kvinder i Sigurðrs liv. Det er vanskeligt at forestille sig at Snorri ikke kendte hele den berømte historie, men han omtaler intetsteds kærligheden mellem de fire

hovedpersoner.

Snorri var generøs i sin beskrivelse af Skaðis aktive rolle blandt guderne. Takket være Snorri er vi velinformede om hendes forsvar af faderen, eget valg af ægtemand, og energiske hjælp til de mandlige guder i deres hævn mod Loki. Snorris beskrivelse af Griðr, jættekvinden, der ekviperede Þórr før hans kamp mod jætten Geirróðr, er også positiv, og Snorri giver flere oplysninger, end han kunne have fundet i Elifr Goðrúnarsons Þórsdrápa, hvor kun Griðrs stav, men ikke hendes navn var nævnt. I andre tilfælde var han imidlertid temmelig fæmelt angående kvinders handlinger; han omtaler således ikke den hjælp, Þórr modtog i sin kamp mod jætten Hymir fra dennes smukke unge elskerinde; han forbigår i tavshed gudindernes tapre slagfærdighed med Loki ved Ægirs fest; og han undlader at omtale, at Freyja, mod gudernes ønske, nægtede at gifte sig med en jätte.

Mest slående er Snorris holdning til de profetiske evner som allerede Tacitus havde berømmet i germanske kvinder. Snorris synspunkter kan undersøges ved at sammenligne "Vølvens spådom" (Völuspá) og hans brug af dette, det første og mest berømte af eddadigtene, i sin prosa version. Snorri citerede tretten gange fra digtet og inkluderede derved enogtredive citater af hele eller brudte strofer. I ti af de tretten tilfælde angav han sin kilde ved at indlede citatet med "...som det siges i Völuspá", to gange undlader han at omtale sin kilde, og en enkelt gang--før dværgelisten--designerer han utvetydigt den ærværdige og oldgamle sibylles køn ved at sige hón (hun). Nu kan man naturligvis mene, at da Snorri skrev sin Edda, var mindet om germanske og nordiske profetinder stadig så levende, at læsere umiddelbart ville forstå at Völuspá var en spådom udtalt af en völva, en kvinde. Hans henvisninger til dette digt ville derfor være tilstrækkeligt

bevis på at hans oplysninger kom fra en kvindes mund. Vqlva var imidlertid et sjældent ord, og det er muligt at ved midten af det trettende århundrede var det endnu sjældnere Vqluspá blevet til et egennavn eller måske et begreb, der ikke umiddelbart ville åbenbare den kvindelige aktør. Snorris brug af pronominet ek (jeg) i stedet for digtets--i Codex Regius versionen--hon kunne tyde på, at han gjorde forsøg på at skjule den talendes kønsidentitet. Da sibyllen (i strofe 28) fortæller historien om Óðinns ofring af sit ene øje til Mimir, omtaler hun sig selv som hón i den første verslinie, men skifter til ek in the syvende. Snorri citerer sidste halvdel af strofen og begynder således med ek, hvorved den talendes køn er usikkert. Da Snorri lige før citatet havde omtalt Mimir som værende "fuld af visdom", er det fristende at slutte, at ek viser tilbage til ham. Hvis vi vover at se dette eksempel som en tendens, så er den endnu tydeligere, hvor Snorri citerer strofe 67. Da sibyllen beskrev den ny verden, som dukker op efter den foregående katastrofe, taler hun igen om sig selv som hón, mens Snorri lader hende henvende sig direkte til sit publikum med et ek. I de foregående linier havde han beskrevet Óðinns trone, hvorfra guden kunne se ud over hele verdenen. Men da Snorri tidligere, hvor han citerede strofe 52, kun havde omtalt gudernes nederlag mod Sutr yderst kortfattet og ikke havde gjort det klart, at Óðinn ville dø i slaget, er det nemt at komme til den konklusion, at ek her referer til Óðinn og ikke til vølven. Da han citerede strofe 38, som i Codex Regius beynder med linien "sal så hun knejse" ([s]al veit ek standa), foretrak Snorri "sal så jeg knejse" ([s]al veit ek standa). Siden dette er et af de to citater, hvor Snorri ikke angav sin kilde, kunne det tyde på, at han yderligere forsøgte at maskere den kvindelige aktør.

Kort sagt, der er flere tegn der angiver, at Snorri, ved at undgå

pronomenet hón forsøgte at skjule, at hans oplysninger kom fra en profeterende kvinde. Han foretrak i stedet ek, der naturligvis kunne bruges om begge køn, men som i Snorris kontekst henviste til en mandlig figur. I den følgende strofe (39) har Codex Regius "[h]un så trøgt vade" ([s]á hón þar vaða), mens Snorri valgte at sige "der skulle vade" (skulu þar vaða), hvorved han helt eliminerede problemet om den talendes køn.

Det er ikke nødvendigt at hævde, at Snorri bevidst ændrede sin tekst. Med et valg mellem flere versioner i skriftlig eller mundlig form foretrak han dem, der stemte bedst overens med hans personlige synspunkter. Han synes at have haft liden interesse i at udbrede kendskabet til den mægtige völva fra Völuspá. Han beskrev ganske vist Gróa som en völva, men hendes fortjeneste bestod som bekendt i, at hun forsøgte at fjerne en slibesten fra Þórrs hoved. Hun profeterede ikke, og hendes overnaturlige evner indskrænkede sig til at "gale" (gala) for at få stenen løsnet. Med hensyn til Snorris mening om kvinder er det er sikkert ikke uden betydning, at han tilføjede, at Gróas galdrar mislykkedes, fordi hun ikke var i stand til at koncentrere sig.

Disse iagttagelser kunne tyde på at Snorri forsøgte at skjule vølvens traditionelle profession, at forudsige fremtiden. I Prologen til sin Edda omtaler han Trors kone, hvis oprindelige navn var det suggestive Sibil, men han omtalte hende ikke som en völva, hvad hendes navn synes at angive, men anvendte det mere gennemskuelige ord spákona, en kvinde der var i stand til at spå. Denne rolle var så vel etableret i den germansk-nordiske tradition, at Snorri ikke kunne benægte den, men han synes at have været uvillig til at indrømme at den profetiske vision, på hvilken han opbyggede hele sin mytologi, oprindeligt var udtalt af den mægtige völva.

Denne analyse af Snorris mytologi antyder, at Snorri bidrog til den

langsomme men sikre formindskelse af kvinders religiøse rolle, der kan spores fra den oprindelige germanske religion til kristendommen, hvor deres rolle nåede et lavpunkt. Et hurtigt overblik over denne udvikling er nødvendig for at placere Snorri. Takket været Tacitus ved vi, at germanerne tilbad en frugtbarhedsgudinde ved navn Nerthus, som blev betjent af mandlige præster, men ligesom i syden blev sådanne kvindelige guddomme eventuelt erstattet med mandlige. Et punkt omtrent halvvejs gennem denne proces er illumineret af en kort notits i Historia Norvegiæ, hvor det oplyses, at svenskerne hængte deres konge Dómaldr som et offer til gudinden Ceres for at bringe ende på landets hungersnød. Siden hverken Snorri, der også fortæller historien, eller Þjóðólfr, som Snorri citerer, omtaler gudinden, kan vi konkludere, at vi har bevæget os et stykke længere ad vejen langs hvilken gudinder forsvandt. Endepunktet er nået i historien om den hedenske Gunnarr helmingr, der søgte tilflugt i et svensk tempel, hvor frugtbarhedsguden var den mandlige Freyr der blev betjent af en kvindelig præstinde. Ændringen fra den kvindelige Nerthus til den mandlige Njörör illustrerer at et guddommeligt navn kunne bibeholdes trods et kønsskifte.

Selv om de individualiserede frugtbarhedsgudinder således forsvandt, bevarede den ældre religion forskellige kvindelige kollektiver grupperet i de to kategorier disir og nornir, til hvilke også gruppen fylgjur delvis hører. Disse kvindelige figurer fortsatte deres eksistens også efter ankomsten af de klassiske nordiske guder og gudinder, der er af yngre oprindelse. Vi skal ikke komme ind på en mulig sammenhæng mellem disse nyere guddomme og Indo-Europæisk religion, men blot minde om at i begge systemer er der langt færre oplysninger om kvindelige end mandlige figurer, og at gudinderne var langt mindre fremtrædende end guderne.

De rigeste oplysninger om nordisk mytologi findes i skjalde- og eddapoeseien og i Snorris Edda. Denne tredelte gruppering af kilderne placerer dem i nogenlunde kronologisk rækkefølge, selv om de ældste (tabte) versioner af nogle af eddadigtene sikkert kan konkurrere aldersmæssigt med de ældste skjaldedigte. Den hedenske tradition var forankret og blev overleveret i digte og historier, men var i stadig ændring i perioden hvor mundtlig kommunikation dominerede. En vis fiksering skete i det trettende århundrede, hvor ældre digte blev kanoniseret gennem skriftsætning og andre skabt for første gang af begavede digtere. I modsætning til poesiens fragmenterede arv, nødtørftigt bevaret gennem en lang og vanskelig overleveringsproces, præsenterer Snorri i sin Edda cirka fire gange så meget materiale, som han filtrerede gennem sin skarpe og analytiske forstand og derved gav en vis enhed. Det er ikke mærkeligt, om Snorris nyere mytologiske ideer ofte bliver foretrukket for digtenes ældre synspunkter.

De ældre mægtige guddomme, de kvindelige disir og nornir, er omtalt hyppigst i skjaldedigtene, mens eddadigtene og Snorri skildrer de mindre imponerende ásynjur. Med andre ord, når vi bevæger os fra skjaldedigte til eddapoeseien, er vi vidne til en overgang fra ældre kraftfulde kvinder til yngre og mindre imponerende gudinder. Ved overgangen fra eddapoeseien til Snorris prosa tager vi, som vi har set, med Snorri endnu et skridt mod kristendommens patriarkalske mønster, hvor gudinder ikke var repræsenterede i den himmelske verden og deres jordiske søstres tjeneste forsmået i den jordiske.

* * * *

Hvilke konklusioner kan vi drage angående Snorris forhold til kvinder? Da han i sin Edda gav en liste over de forskellige ord, der kan

bruges til at betegne en kvinde, omtalte han visse udtryk, oftest fundet i sange, som var ment i nedsættende betydning (til lastmælis), men som ikke "er skrevet ned." Hvis ordet "her", som et enkelt håndskrift tilføjer på dette sted, er Snorris eget, må vi indrømme, at han ikke var misogyn. Hvis det havde været tilfældet, og han ikke var bekendt med ord, der dadlede kvinder, ville han sikkert have gjort sig umage at finde sådanne udtryk. Snorri var ikke kvindehader, men hans personlige liv synes præget af mangel på kærlighed, måske forårsaget af hans tabte daglige kontakt med moderen i sin barndom. Det lykkedes ham heller ikke at finde kærlighed som voksen, men han brugte kvinder for seksuel tilfredsstillelse og personlig berigelse. Hans litterære produktion synes at antyde, at han ikke havde høje tanker om kvinder; han indrømmede, at de var i stand til at ægge mænd, men det er ikke sikkert, at han regnede dette for en prisværdig egenskab. Han synes at have haft vanskeligheder ved at akseptere tanken om, at kvinder kunne overgå mænd på visse områder. Snorris litterære synspunkter er ikke overraskende, men hans personlige liv føjer en sørgelig tone til en mand hvis intellektuelle betydning kun synes at stige med hvert tiår.